

Др. Андрија Гамс: *ОСНОВИ СТВАРНОГ ПРАВА*. — Друго, прерађено и допуњено издање. Београд, 1959. издање „Научне књиге“, 277 стр.

Наше данашње грађанско право је, као што је познато, средниште низа правних питања и проблема веома важних и врло актуелних. Неки од тих проблема, као што су, на пример, проблем друштвене својине и питање права управљања и коришћења ствари из друштвене имовине, по своме теоријском и практичном домаћају и значају, далеко превазилазе одређене оквире ове правне гране. То нам и сам свакидашњи развој нашега друштвено-економског и правног живота очигледно показује. Отуда пак и велика важност и значај школских књига односно уџбеника из ове правне области. А поменути проблеми су, одмах да напоменемо, у овој књизи проф. Гамса нарочито добро постављени и обрађени. Читали смо је са великим интересовањем и пажњом, па ћемо овде о њеној садржини изнети нека своја опажања и закључке. Нарочито ћемо се обазрети и на извесне ауторове поставке и закључке о друштвеној својини, где се у ствари налази и главно тежиште овога рада у научном и стручном погледу. Ту управо има и највише новог материјала.

1. — Аутор овога дела односно уџбеника је несумњиво један од првих наших правника и правних писаца који су проучавању и изградњи нашега новог, социјалистичког грађанског права посветили нарочиту пажњу. Проф. Гамс је, наиме, са пуно успеха обрадио и проучио један низ установа, питања и проблема из ове области нашега новог права и правног система, као што су, на пример, питања: о предмету и садржини грађанског права, о установи права управљања, о друштвеној својини и сл. Такав пак његов претходни, уистини пионирски, научни и стручни рад омогућио је нашем аутору да благовремено поечисти основне појмове и да заузме један одређен и јасан став по низу проблема, да би их затим са успехом могао приказати и изнети и у својим систематским делима односно, уџбеницима, који својом вредношћу већ одавно привлаче пажњу студената наших правних факултета и других наших правника. Тако су и у овој књизи углавном дошла до изражаја позната схватања која је проф. Гамс заступао и бранио и у својим чланцима и расправама. Но, поред изложених савременијих и нових правних схватања и установа, од којих неки стварно постоје само у нашем данашњем југословенском праву и правном систему, овде су такође изнети и извесни нови погледи, аспекти и мишљења и уколико се тиче старих или тзв. класичних грађанскоправних појмова и установа. Једне од њих су посматране и проучаване са гледишта захтева и потреба нашега данашњег друштвено-економског и правног живота, док су друге освежене и објашњене датим примерима који су адекватнији и ближи нашој новој друштвеној стварности него они којима су се поједини аутори обично раније служили. Такав случај имамо посебно код разматрања о подели или категоризације ствари, о начелу *Superficies solo cedit*, о праву државине и праву службености и залогe, као и код датих објашњења појма ствари: потрошних и непотрошних, простих и сложених, главних и споредних, и других. При томе је веома добро и у довољној мери обрађена и материја о хартијама од вредности, мада иначе учење о овим хартијама припада више области привредног права него грађанског односно стварног. Лепо је подвучена разлика између хартија од вредности и тзв. легитимационих знакова и других исправа, које разликовање има наравно и великог практичног значаја у правном промету.

2. — Пошто је веома прегледно и јасно изложио све значајније карактеристике приватне својине, проф. Гамс даље говори о тзв. социјалистичкој својини као једној врсти колективне својине и њеном развоју, и при томе констатује: да друштвена својина никако није идентична са социјалистичком својином и да је питање колико социјалистичких елемената садржи у себи поједини конкретни облик друштвене својине (с. 38). Интересантна је и заслужује пажњу и ауторова констатација: да „ни друштвена својина која постоји у нашем позитивном праву није још социјалистичка“ (с. 39). Што би могло да значи да је социјалистичка својина у ствари један виши облик или ступањ друштвене својине који код нас још није достигнут. Према овде пак датој дефиницији њенога појма: „Социјалистичка својина је прислањање оруђа и средстава производње од стране целог одређеног друштва (док су потрошна добра у личној својини)“ — (с. 36). И то је, међутим једна врста колективне својине. Али, својина се кроз разна историјска раздобља мења уколико, што су у неким епохама постојећи својински односи тростији или једноставнији, а у другим разноврснији и сложенији. А све данас постојеће разноврсне својинске облике можемо, како каже проф. Гамс, свести на два основна типа, тј. на колективну и приватну или индивидуалну својину (с. 29). — Затим су са пажњом изложене и разноврсне појаве нових теорија о приватној својини, које напуштају познато римско и класично буржоаско схватање о апсолутности приватне својине, тј. о њеној неограничености и неприкосновености. Па је поводом тога нарочито указано и на теорију злоупотребе права, као и на чињеницу да је ова теорија поникла управо у вези са злоупотребом права својине. Нарочито су пак интересантна, добро систематизована и пучна ауторова разматрања о најважнијим и управо типичним ограничењима приватне својине у нашем праву (с. 43—54). Ту су наведени и објашњени и сви одговарајући важнији правни прописи, тако да то све може веома корисно послужити и оним нашим правницима који те прописе практично тумаче и примењују. Као једно важно ограничење приватне својине истакнуто је и тзв. суседско право, које је гакђе добро обрађено са гледишта нашег и упоредног права, укључујући ту и постојеће обичајно право.

Не бисмо се, међутим, могли сложити са мишљењем да »друштвена својина правно нема један јединствени субјект, већ више субјеката«, те да је она „подељена“ (с. 66). По нашем мишљењу, једини правни субјект друштвене својине као такве, тј. као права својине, јесте Федеративна Народна Република Југославија, а постоји само један већи број разноврсних корисника те својине. Аргумент за ово налазимо и у одговарајућим одредбама нашег Устава (чл. 14), односно нашег Уставног закона (чл. 4, ст. 1), као и у другим законским одредбама (на пример, одредби чл. 4 закона о средствима привредних организација, по којој одредби: средства привредних организација стечена по било ком основу су у друштвеној својини. Може се, наравно, дискутовати о ближег правном карактеру друштвене својине, тј. о начину њенога практичног манифестовања у појединим случајевима, с обзиром и на карактер и природу и врсту њених појединих објеката или њихових управљача и корисника, — али она у чисто својинскоправном погледу има само једног јединственог титулара. Те ако апстрахујемо сусвојину и њене разне варијанте, немогуће је постојање више субјеката друштвене својине, као и својине уопште, на једном истом објекту. Што значи, да је друштвена својина с гледишта свога субјекта у ствари само општенародна или општедруштвена својина, тј. својина целе наше југословенске друштвене заједнице као такве. Тако, на пример, држава ФНРЈ може чак и радне колективе односно привредне организације ограничити у праву коришћења њихових средстава (савезним законом и савезним друштвеним планом) или им чак и одузети поједина њихова средства (савезним законом), — а она при томе не врши никакву експропријацију нити национализацију, јер узима ствари које

су биле и остале само њена својина. Наша Федерација не дели, дакле, ни с ким друштвену својину, па ни са нашим народним одборима, аутономним јединицама или народним републикама, већ је она једини и искључиви субјект права друштвене својине, једини власник или сопственик целокупне наше народне имовине — и покретне и непокретне. Па наравно и свих ствари у јавној и општој употреби (путева, мостова, паркова, тргова, јавних зграда и других тзв. јавних добара), а није евентуално само носилац својине »на војним утврђењима и наоружању« (в. интересантна разматрања о овој теми на с. 95 и сл.). Све пак друге политичко-територијалне јединице, као и установе и организације, могу бити само управљачи, уживаоци или корисници појединих делова или објеката из оквира друштвене својине али не и њихови сопственици. Наша друштвена својина није дакле *подељна* већ *ограничена својина*. Увек се пак претпоставља да је својина неограничена, а ко противно тврди, мора то, заиста, и да докаже. Ова констатација проф. Гамса (с. 41) важи несумњиво и за нашу друштвену својину. Да ли, на пример, уживалац или послугопоимац деле својину на дотичној ствари са њеним сопствеником?

Према томе, сматрамо да се код нас не би са основом могло говорити ни о посебним носиоцима „јавноправне својине на јавним добрима“, пошто један такав посебан облик друштвене својине код нас стварно не постоји, нити је пак, по нашем мишљењу, његово постојање и иначе за препоруку. — Зато у свим својинским споровима који се тичу друштвене својине као такве, тзв. парничну или стварну легитимацију (*legitimatío ad causam*), активну и пасивну, има само држава ФНРЈ. Друга је ствар када се неки спор води по основу права управљања или права коришћења.

Својинскоправни односи су код нас, узгред буди речено, и иначе прилично разноврсни и сложени. Због тога би и новим уставним одредбама о друштвено-економским основима земље, када буду донете, требало одређено и јасно предвидети и рећи: који све облици својине (облици права својине) постоје у нашој земљи. Мислимо да у томе погледу, заиста, не би смело бити никакве неодређености и колебања, јер то све има наравно и великог практичног значаја. То нам и досадашње искуство показује.

3. — Наш аутор, поред осталог, нарочито истиче вредност и значај једне добре правне терминологије и указује на потребу њене изградње, те по томе питању дискутује и са некојим другим нашим правним психима односно професорима права. Правилан је, на пример, закључак проф. Гамса да је *право коришћења*, уколико се тиче наших привредних организација, један неадекватан и нетачан назив, тј. да не одговара својој стварној и правној садржини, јер, поред права коришћења, садржи и право располагања стварима привредне организације у границама закона (с. 81). Има, међутим, извесних речи и израза који би се, по нашем мишљењу, могли заменити другим.

У овоме другом издању књиге поједини одељци су проширени и још свестраније обрађени, с обзиром и на новије прописе и судску праксу. То нарочито важи за одељак о друштвеној својини. Али и ту саме основне теоријске поставке нису промењене, пошто се је показало да за такву евентуалну измену нема оправданих разлога. Сматрамо пак, да је педагошка и практична вредност овог уџбеника знатно повећана и ново додатим исцрпним регистром правних прописа и прописа предатног права који се и данас примењују као правна правила.

Но, можда би се овоме заиста драгоценом, изврсно одабраном и мајсторски обрађеном правном материјалу могла дати прикладнија и боља издавачко-техничка опрема.

4. — Уколико се посебно тиче обима и избора, или распореда обрађеног материјала, проф. Гамс је и овде остао доследан својој познатој начелној концепцији о привредном праву као једном делу грађанског права.

Ово пак нарочито у његовим већ поменутиим интересантним разматрањима о друштвеној својини у нашем праву (са претходним освртом на државно-капиталистичке својинске односе). Извесни материјали су, наиме, изложени опширније него што би то, мислимо, за један уџбеник стварног права уопште узевши било нужно (в. с. 60—80). Ту управо има ствари којима би, онаквим како су дате, по нашем мишљењу, пре било место у економској политици или политичкој економији (на пример, излагања о трошковима пословања, о компетенцијама већа произвођача и сл.). Наравно, ствар је мере. А грађанско право је, да тако речемо, свуда код своје куће, нарочито када се расправља о друштвеној својини као једноме уистини централном, доминантном и готово свеобухватном проблему наше данашње правне теорије. Иначе, ако би смо у нашим уџбеницима сувише обухватили из оквира других научних дисциплина, могло би лако у току даљих студија долазити и до понављања.

Читајући са пажњом ову књигу проф. Гамса и оцењујући у њој опште прихваћени метод и начин излагања, често преовлађује утисак да имамо пред собом једно право теоријско односно научно дело у ужем или строжијем смислу речи, нарочито уколико се тиче разматрања постојеће правне проблематике о друштвеној својини. Али, она с друге стране представља једну веома добру и сигурну основу за жељено увођење студената у теоријска и практична знања и методе научног рада, тј. за буђење њиховог интересовања за један такав рад.

Др. Адам П. Лазаревић

A. B. Plopol: *JURISPRUDENCE COMPAREE SUR LE REVENU IMPOSABLE. Allemagne-Angleterre-Belgique-Canada-États Unis-France-Italie-Suisse.* (Archives internationales de finances publiques, t. 3 — Directeurs: M. Masoin, E. Morselli, F. Neumark, L. Trotabas), Padova, 1960, Cedam et autres, 214 pp.

У овој фази оријентације неких западноевропских држава ка економској интеграцији питање могућности усклађења њихових фискалних структура развило се у један од врло актуелних проблема међународне економске политике. Њему је намењен знатан број студија научних колектива и монографија економиста из целог света. Међу овим пионирским радовима у првом плану стоје публикације *Међународних архива за јавне финансије* у којима је низу знатних финансијских стручњака дата прилика да из разне оптике посматрају питање хармонизације пореских система у регионалним заједницама које се стварају у Европи (С.Е.С.А., С.Е.Е., Euratom).

После импозантне анкете о течевини у 20 репрезентативних држава (*Enquête sur l'imposition des revenus industriels commerciaux et professionnels*, 1954) и упоредне анализе пореза на промет у 18 разних држава (*Impôts sur transactions transmissions et chiffre d'affaires — Problèmes du Marché commun et de l'intégration internationale*, 1959) недавно је у последњој књизи исте едисије објављена компаративна јуриспруденција о пореском дохотку у осам капиталистичких земаља (наведених горе). Мада у њој није непосредно третирано питање интеграције, материја коју обрађује блиска је том домену.

У овом раду доходак није посматран у свом комплексном економском изразу; изолован је само један елемент његов — основица. Уз то за појам дохотка нису коришћени текстови закона већ пресуде судова и институција надлежних за пореске спорове у односним земаљама. Пошав од тога да законодавства, практично без изузетка, избегавају да формулишу општу дефиницију о порески способном дохотку („појму који је скоро увек и свуда неодређен и небулозан“ — у предговору Морселна) писац је сакупио близу